Ulkoministeriö NEUVOSTORAPORTTI UM2021-00976

POL-30 Ståhle Anni(UM) 08.09.2021

Asia
EU:n ulkoministerien epävirallinen Gymnich-kokous 2.-3.9.2021

Kokous
Epävirallinen ulkoasiainministerikokous (Gymnich) 02.09.2021 - 03.09.2021

EU:n epävirallisen ulkoministerikokouksen aiheina olivat Afganistanin tilanne, EU:n ja Kiinan väliset suhteet sekä EU:n lähestymistapa Persianlahden alueeseen. Lisäksi käytiin lounaskeskustelu Intian ulkoministeri Subrahmanyam Jaishankarin kanssa. Ajanpuutteen vuoksi Kiinaa koskeva keskustelu jäi hyvin lyhyeksi eikä Persianlahden tilannetta ehditty käsitellä.

Afganistanin osalta 1) tulee sitoutua siihen, että Afganistan ei toimi terrorismin levittämisen tukikohtana muihin maihin, 2) keskeistä on ihmisoikeuksien, erityisesti naisten oikeuksien, oikeusvaltion ja tiedotusvälineiden vapauden kunnioittaminen, 3) keskeistä on osallistavan ja edustavan siirtymäkauden hallituksen perustaminen neuvottelujen avulla, 4) edellytyksenä on humanitaarisen avun vapaa saatavuus ja sen toimittamista koskevat ehdot, 5) tulee sallia riskialttiiden ulkomaalaisten ja afgaanien lähteminen maasta YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 2593 (2021) esitetyn ja Talibanin omien sitoumusten mukaisesti. EU antaa Afganistan-päätelmät mahdollisesti jo ennen seuraavaa ulkoasiainneuvostoa, joka kokoontuu vasta lokakuussa.

EU:n epävirallinen ulkoministerikokous Gymnich järjestettiin Kranjissa, Sloveniassa 2.-3.9.2021. Suomea kokouksessa edusti ulkoministeri Pekka Haavisto. Keskusteluaiheina olivat Afganistan ja EU-Kiina –suhteet, sekä työlounaalla keskustelu Intian ulkoministerin kanssa. EU:n lähestymistapa Persianlahden alueeseen jäi ajanpuutteen vuoksi käsittelemättä.

Epävirallisen luonteensa vuoksi Gymnichissä ei tehdä varsinaisia päätöksiä. Tämä raportti perustuu EU:n ulkosuhdehallinnon (EUH) ja kiertävän puheenjohtajavaltion eurooppakirjeenvaihtajille antamaan suulliseen selostukseen.

Afganistan

Kokouksessa todettiin, että vaikka Afganistanin evakuointien ensimmäinen vaihe on ohi, humanitaarinen kriisi on edelleen käynnissä. Miljoonia afganistanilaisia on humanitaarisen avun tarpeessa.

Eräät toimijat ovat onnistuneet solmimaan teknisen tason yhteyksiä paikallistasolla Talibanin kanssa. Keskeinen asia on varmistaa turvallisuustilanne ja pääsy avustustyötä tekeville järjestöille. Taliban on suojannut kansainvälisiä avustustoimijoita välillä muun muassa ISIS:ltä. Talibanin retoriikka on

muuttunut 25 vuoden takaisesta jonkin verran positiivisemmaksi. Talibania on kuitenkin arvioitava sen tekojen ei sanojen perusteella. Toistaiseksi Afganistanista ei ole havaittu merkittävää liikehdintää naapurimaihin, mutta paine tulee kasvamaan ja se kohdistuu erityisesti Pakistaniin. On hyvin todennäköistä, että Afganistanin talous romahtaa.

Todettiin evakuointien olevan prioriteetti, eivätkä ne ole vielä ohi. EU-kansalaisia ja afgaaneja on edelleen jumissa ja heidät tulee pelastaa. Tämä on EU:n moraalinen velvollisuus. Turvallinen poistuminen tulee toteuttaa järjestäytyneesti ja koordinoidusti, kuten oli myös puolustusministereiden kokouksessa todettu.

Käytiin keskustelua siitä, mitä väestöryhmiä Afganistanista tulee evakuoida. Esille nostettiin haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät mm. tuomarit, lakimiehet, ihmisoikeustoimijat ja opiskelijat. Toisaalta todettiin, ettei tule nostaa odotuksia tai luoda vetotekijöitä. Keskusteltiin myös EU:n turvallisuudesta, sekä tarpeesta sopia laajemmasta muuttoliikepaketista. Yhteisymmärryksessä todettiin, että EU toimii ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti.

Keskusteltiin EU:n lähestymistavasta Afganistanin vallanpitäjiin. Katsottiin, että Talibanin kanssa on välttämätöntä luoda jonkinlainen yhteydenpidon väylä. EU:n toiminnan Talibanin kanssa on oltava koordinoitua. On pohdittava EU:n läsnäoloa Kabulissa. Tässä koordinaatiotyössä keskeisessä roolissa tulee olemaan EU:n Afganistanin erityisedustaja.

Afganistanin valtiorakenteiden tukeminen on myös keskeistä. Pääkysymys on, miten Talibanin kanssa voidaan harjoittaa yhteistoimintaa ja mitkä ovat EU:n seuraavat toimenpiteet. Keskustelussa pyrittiin keskittymään neljään asiaan: 1) EU:n viestit Talibanille, 2) Talibanin kanssa toimiminen koordinoidusti, 3) yhteistyön muodoista sopiminen Afganistanin naapurimaiden kanssa ja 4) Venäjän ja Kiinan toimiin vastaaminen.

Katsottiin, että EU:n toiminnan tulee pohjautua ehdollisuuteen. Humanitaarista apua on kyettävä jatkamaan; Afganistanin kansalaiset tarvitsevat kansainvälistä suojelua. Humanitaarisen avun toimittamisessa tulee kyetä yhteistoimintaan Talibanin ja tulevan hallinnon kanssa. On kuitenkin liian varhaista puhua hallinnon tunnustamisesta. Toistaiseksi on keskityttävä pragmaattisiin asioihin. EU:n on kyettävä puhumaan yhdellä äänellä. Tarvitaan EU-tason toimintastrategia, mutta myös yhteistoimintaa Naton tasolla.

Humanitaarisen avun osalta korostettiin tarvetta myös kansainväliselle koordinaatiolle. Kabuliin tarvitaan paikalla oleva koordinaattori, YK:n läsnäoloa pidettiin tärkeänä. Humanitaaristen käytävien merkitys on keskeinen. Kansainvälisen donor-kokouksen koolle kutsuminen nousi esiin yhtenä vaihtoehtona. Keskustelua käytiin myös EU:n läsnäolosta Kabulissa. Tämä on keskeistä, jotta voidaan monitoroida tilannetta muiden paikalla olevien toimijoiden tapaan.

Yhteistyötä kumppanien kanssa korostettiin. Yhteistyösuhdetta erityisesti Yhdysvaltojen kanssa on vahvistettava. Pidettiin tärkeänä, että Afganistanin kokemuksista opitaan (lessons learned). Työn jatkamainen strategisen kompassin ja EU:n toimintakykyjen kehittämiseksi on samoin tärkeää

Alueellisten toimijoiden kanssa on tehostettava yhteydenpitoa. Yhteydenpito on keskeistä, jotta voidaan hallita muuttoliikevirtoja, terrorismia ja järjestäytynyttä rikollisuutta, mukaan lukien huumekauppa. Terrorismin leviämisen vaara on ilmeinen ja Afganistan saattaa muodostua terrorismin turvasatamaksi. Kiinan ja Venäjän roolia ja toimintaa ei voida sivuuttaa ja EU:n on kyettävä vastaamaan tähän.

Korostettiin, että EU:n on oltava valppaana pakolaistilanteen ja rajakysymysten osalta, sekä erityisesti mainittiin EU:n paikaltapalkatun henkilöstön auttaminen. EU tarvitsee toimintasuunnitelman Team

Europe -hengessä. Kehitysavun maksatukset on keskeytetty useiden jäsenmaiden tavoin. EU:n tulee painottaa erityisesti ihmisoikeuksien, oikeusvaltion, sekä muun muassa naisten ja lasten suojelemista. EU:n täytyy aktiivisesti kontaktoida yhteistyökumppaneitaan.

Kokouksen yhteenvedon mukaan:

1) tulee sitoutua siihen, että Afganistan ei toimi terrorismin levittämisen tukikohtana muihin maihin.

2) keskeistä on ihmisoikeuksien, erityisesti naisten oikeuksien, oikeusvaltion ja tiedotusvälineiden vapauden kunnioittaminen.

3) keskeistä on osallistavan ja edustavan siirtymäkauden hallituksen perustaminen neuvottelujen avulla.

4) edellytyksenä on humanitaarisen avun vapaa saatavuus ja sen toimittamista koskevat ehdot.

5) tulee sallia riskialttiiden ulkomaalaisten ja afgaanien lähteminen maasta YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 2593 (2021) esitetyn ja Talibanin omien sitoumusten mukaisesti.

Yleisesti todettiin, että Afganistan on kaaoksessa ja sen talous uhkaa romahtaa. Kansainvälisen yhteisön on pohdittava, miten maahan luodaan turvallinen ympäristö, jotta ihmiset voivat pysyä kotimaassaan.

Keskustelussa pidettiin tärkeänä, että EU antaa Afganistan-päätelmät mahdollisesti jo ennen seuraavaa ulkoasiainneuvostoa, joka kokoontuu vasta lokakuussa.

EU-Kiina –suhteet

Kiinaa koskeva keskustelu jäi lyhyeksi Afganistan-asiakohdan venymisen vuoksi. Korostettiin, että viime vuoteen saakka EU:n Kiina-suhteissa oli havaittavissa positiivista kehitystä ja se johti muun muassa investointisopimusta koskevien neuvottelujen saamiseen päätökseen. Tämän jälkeen kuitenkin EU:n ihmisoikeuspakoteregiimin mukaiset päätökset ja vahva toiminta Hongkongia koskevissa kysymyksissä johti Kiinan vastatoimiin ja tällä ollut vaikutusta yleisesti EU:n ja Kiinan väliseen suhteeseen. Kiina on käytännössä jäädyttänyt suhteet EU-insitituutioihin. Kiinan asenne on täysin muuttunut ja se yrittää rapauttaa EU:n yhtenäisyyttä. Tämän näkyy muun muassa vierailuvaihdossa. Kiina suosii joitain jäsenmaita ja kohtelee toisia huonommin. Tämä on vaikuttanut myös Euroopan parlamentin sekä kansalaisten näkemyksiin Kiinasta. Katsottiin, että nyt on aika toimia. ”Business as usual” ei enää tule kyseeseen. EU:n on oltava pragmaattinen ja realistinen, koska Kiina ei muuta toimintaansa ja on hyvin itsevarma.

Kiinan kanssa tulee harjoittaa valikoivaa kanssakäymistä esimerkiksi ilmastoasioissa. EU:n tulee panna täytäntöön indopasifinen strategia. Euroopan parlamentti on esittänyt uutta Kiina-strategiaa, mutta sitä ei pidetty välttämättömänä. Katsottiin, että vuoden 2019 Kiina-tiedonanto muodostaa hyvän pohjan EU:n toimille. Ilmasto, Myanmar, Afganistan ovat muutamia sektoreita, joissa yhteistyö Kiinan kanssa on tarpeen. Haastavia aiheita ovat muun muassa Taiwan, ihmisoikeuskysymykset, Hongkong, Xingjianin tilanne. Jäsenmaiden tulisi olla yhtenäisiä toimissaan Kiinan kanssa ja huomioivan ihmisoikeudet ja perusarvot. Yhteenvetona todettiin, että Kiinan ei tule sallia pyrkiä hajottamaan unionia Venäjän tavoin.

Keskustelussa painotettiin EU:n moniulotteista lähestymistapaa Kiinaan. Taloussuhteiden merkitystä korostettiin ja investointisopimuksen nopeaa ratifiointia edellytettiin. Keskusteltiin niin kahdenvälisten

keskusteluyhteyksien merkityksestä, kuin 27+1 lähestymistavasta, mukaan lukien EU-Kiina – huippukokouksen järjestäminen.

Korostettiin tarvetta työskennellä yhdessä Yhdysvaltojen kanssa suhteessa Kiinaan. Lisäksi mainittiin Kiinan vahvistaneen suhteitaan autoritaaristen maiden kanssa. Turvallisuuspoliittisia näkökohtia sivuttiin myös. Kiinan harjoittamaa hybriditoimintaa tulisi analysoida. Kiina on ottanut käyttöön uusia taktiikoita luoda sisäistä hajaannusta unionissa. Myös vastavuoroisuutta korostettiin: EU:n on käytettävä vipuvoimaansa, jotta se voi puolustaa arvojaan ja intressejään. Indopasifisen alueen laajempaa merkitystä korostettiin. EU:n tulee olla houkutteleva kumppani alueen maille. Yhteyspolitiikan vahvistamista pidettiin tärkeänä.

Muut asiat

Viitattiin korkean edustajan 27.7. antamaan Turkkia koskevaan julistukseen ja siinä todettaviin seurauksiin, mikäli Turkki ei muuta toimintaansa. EU on todennut ottavansa asian käsittelyyn.

Käsiteltiin AOB-kohtaa Valko-Venäjän vastaista rajaa koskevasta tilanteesta. Korostettiin tarvetta EU:n vahvalle poliittiselle tuelle painostuksen kohteeksi joutuneiden maiden tukemiseksi, myös konkreettisia lisätoimia on harkittava. Pakolaisten lähtömaiden kanssa on neuvoteltava myös. Todettiin, että on pysäytettävä hallitsematon muuttoliike ja todettava Valko-Venäjälle, että tällä voi olla sille taloudellisia seurauksia.

Lounaskeskustelu Intian ulkoministerin kanssa

Lounaskeskustelussa Intian ulkoministeri Subrahmanyam Jaishankarin kanssa todettiin Intian olleen tärkeä kumppani EU:lle monessa asiassa, mukaan lukien koronapandemian hoidossa sekä rokoteyhteistyössä. Keskustelu nähtiin hyvänä jatkumona EU:n ja Intian toukokuun 2021 huippukokoukselle sekä EU:n indopasifiselle strategialle. Intian rooli indopasifisella alueella on keskeinen vakauden säilyttämisessä ja vapaan ja avoimen kaupan fasilitoimisessa. Intia ja EU ovat luonnollisia kumppaneita.

Korostettiin EU:n olevan tärkeä kauppa- ja investointikumppani indopasifisella alueella ja Aasiassa. Indopasifisen yhteistyön osalta painotettiin monimuotoista lähestymistapaa, pragmaattista yhteydenpitoa sekä vahvoja periaatteita yhteisten intressien ollessa kyseessä, erityisesti mitä tulee Kiinan asettamiin haasteisiin. Ihmisoikeuksien, demokratian ja hyvän hallinnon periaatteiden kunnioittaminen nähtiin keskeisinä periaatteina. EU:n ja Intian välinen yhteyspoliittinen kumppanuus on tervetullut yhteistyön muoto, jonka toimeenpanoa tulee edistää. Kauppasopimus (FTA) nostettiin esiin seuraavana luonnollisena askeleena.

Team Europe –lähestymistapa mainittiin yksityissektorin investointien edistämisen näkökulmasta Agenda 2030:n periaatteiden mukaisesti. Nähtiin tarve vaikuttavalle, monenväliselle yhteistyölle. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sosiaalisesti, taloudellisesti sekä ilmaston ja ympäristön kannalta kestävään kehitykseen. Samoin geopoliittinen yhteistyö alueellisten kumppaneiden kanssa digitalisaatiossa, kyberturvallisuudessa ja tekoälyn kehityksessä on tärkeää. Yhteistyön tulee olla strategista ja laaja-alaista.

Afganistanin osalta yhteistyön Intian kanssa todettiin olevan erittäin tärkeää. Naisten, tyttöjen ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tukemiseen tulee sitoutua. Alueellinen vakaus on ensiarvoisen tärkeää. Afganistanista ei saa tulla terroristien tukikohtaa. Uuden hallinnon on oltava inklusiivisempi kuin Talibanin aiemmin ollessa vallassa. Yhteydenpidon Talibanin kanssa tulee olla koordinoitua. Pakolaistilanteen hallinnassa katsottiin olosuhteiden parantamisen Afganistanissa olevan

tärkeää. Normaalien elinolosuhteiden ja ihmisoikeuksien toteutuminen, erityisesti mitä tulee naisten ja tyttöjen oikeuksiin, on keskeistä.

Suomen edustajat

Ulkoministeri Pekka Haavisto ja virkamiesvaltuuskunta

Asiakirjat

Liitteet

Viite

Asiasanat	Afganistan, Kiina, UAN Ulkoasiainneuvosto, YUTP, Intia
Hoitaa	**UM**
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PE, PLM, SM, STM, TEM, TPK, VM, VNK, YM